
**SPEECH, READING AND LITERACY PREPARATION FOR PRESCHOOL
CHILDREN**

Khushnazarova Mohinur

Master of Education in Theory and Methods of Preschool Education in Gulistan State University

ABSTRACT

This article describes the ways and means of preparing preschool children for school, preparing them for speech, reading and literacy.

Keywords: State requirements, "First step", "Way of science", Independence, organization, discipline, primary education, aesthetic imagination, geometric figures, will, emotions, person-centered approach, child or 'Educated approach, scientific-pedagogical-psychological strategy of the teacher;

INTRODUCTION

Respublikamizda maktabgacha ta'lim tizimi bo'yicha qabul qilingan Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari [6], "Ilk qadam" tayanch dasturi [4] va "Ilm yo'li" variativ dasturi [5] bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashdek zarur ishni ta'minlaydi. Ya'ni, bu o'rinda maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab ishida izchillik katta ahamiyat kasb etadi. Bu izchillik ta'lim tizimining barcha bo'g'inlari orqali ta'minlanib, izchillikni amalga oshirishning mavjud imkoniyatlari, ta'lim tizimi va uning tarkibiy va g'oyaviy tuzilishi prinsiplari asosida amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'limning maqsad va vazifalari tarbiyaning bolalar yosh xususiyatlari hisobga olingan umumiy maqsad va vazifalaridan kelib chiqib belgilanadi. Bu esa maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab o'rtasida izchillikni ta'minlashning asosiy negizi hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi ta'lim-tarbiya vazifa, shakl hamda metodlarining turli yosh bosqichlarida bola shaxsini har tomonlama shakllantirishni amalga oshirish maqsadlarida o'zaro aloqasini qaror toptirish izchillik ifodasi hisoblanadi[1].

Asosiy qism. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab izchilligi quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

-Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim-tarbiyaviy jarayonda bolalarning umumiy rivojlanishining zaruriy darajasiga erishish uchun maktabga qo'yiladigan talablarga yo'nalganligi;

- Bola shaxsini boshlang'ich ta'lim maqsad va vazifalariga muvofiq keluvchi sifat jihatidan shakllantirish. Bunda asosan maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi pedagogik jarayonda ta'lim-tarbiyaning shaxsni uzluksiz yuksalib boruvchi shakllanishini ta'minlovchi yaxlit, dinamik va istiqbolli tizimni amalga oshirish uchun sharoit yaratadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktab o'rtasidagi izchillikning qaror topishi tayyorlov guruhi bolalari va 1-sinf bolalariga ta'lim-tarbiya berish sharoitlarini yaqinlashtiradi.

Shunga ko'ra maktab ta'limining yangi sharoitlariga o'tish bola uchun sezilarsiz bo'lgan psixologik qiyinchiliklar bilan amalga oshiriladi. Bunda bolalarning yangi sharoitlarga tabiiy kirib borishlari ta'minlanadi, bu esa o'quvchilarga maktabga birinchi kelgan kunlaridan boshlab ta'lim-tarbiya berish samaradorligini oshirishga yordam beradi.

MAIN PART

Maktabgacha ta'lim tashkiloti va maktabdagi butun pedagogik jarayonning bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga yo'nalganligi ular o'rtasida ta'lim-tarbiya izchilligiga erishishning asosiy sharti hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar egallagan xulq-atvor va kattalar va tengqurlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar shakllari, ma'naviy tasavvurlar va hissiyotlar boshlang'ich sinflarda amalga oshiriladigan axloqiy tarbiyaning o'quvchilarda rivojlantirishdagi ma'naviy xatti-harakat, ong, hissiyot va munosabatlarning zamini hisoblanadi. Maktab - maktabgacha davrlarda shakllantiriladigan jamoatchilik xususiyatlarini sifat jihatdan yanada

rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratadi, o'quvchi shaxsi jamoatchilikga yo'nalganligini qaror toptirishni ta'minlaydi. Maktab o'quvchilarda yuksak insoniy hissiyotlar: vatanparvarlik, mehnatsevarlik va milliy istiqloq g'oyalari, o'z vatani oldidagi o'z burchlarini his etish kabi hissiyotlar tarkib toptiriladi. Bularning asosini maktabgacha yillarda shakllantirilgan ota onaga, oilaga muhabbat, kattalarga hurmat, tabiatni sevish, uni asrash kabilar tashkil etadi. Maktab ta'limida bolalarning estetik tarbiyasiga doir ishlar davom ettirilib, o'quvchilarda estetik tasavvurlar, voqelikni estetik ko'ra bilish chuqurlashtiriladi. Musiqa, tasviriy san'at darslarida, badiiy faoliyat turlarida amaliy ko'nikmalar takomillashtiriladi, ijodiy qobiliyatlari rivojlanadi. Axloqiy munosabatlar, xulq-atvor etikasi tarbiyalanadi. Mehnat ahliga ijobiy munosabatni shakllantirish, malaka va ko'nikmalari shakllantiriladi. Mehnat ta'limidagi izchillik amalga oshiriladi, mustaqillik, uyushtira olish, tashkilotchilik kabilar rivojlanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bu - o'qitish samaradorligini oshirishdagi muhim jihat hisoblanadi.

Maktabda o'qishga tayyorgarlik - bu maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilada bolalarga berilgan ta'lim-tarbiyaning muhim natijasidir. U maktab bolaga qo'yadigan talablar majmuyi orqali aniqlanadi. Bu talablarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi sotsial-psixologik o'rni, u bajarishi lozim bo'lgan yangi vazifa va burchlarni o'zida mujassam qiladi.

Bola hayotida maktabdagi o'qitish jarayoni atrofdagilar bilan munosabat tizimini o'zgarishiga aloqador muhim davrdir. Bunda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati bola hayotida markaziy o'rinni egallaydi. Bunda erkin o'yin faoliyatini farqli ravishda majburiy faoliyat egallaydi. Endi 1-sinf o'quvchisidan quyidagi jiddiy munosabatlar talab etiladi:

- Ta'lim faoliyatining yetakchi turi sifatida bolalar kundalik hayot jarayonini qayta quradilar;
- Kun tartibi o'zgaradi;
- Erkin o'yinlar vaqti qisqaradi;
- Bolaning mustaqilligi va uyushganligi, uning ishchanligi, intizomlilikiga talab ortadi;
- O'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga mas'uliyati ortadi. O'quvchining bu yangi holati uning shaxsini alohida ma'naviy jihatdan yo'nalganligini yaratadi. Unda o'z Vatani, oilasi va kishilar oldidagi burch va majburiyatlarni anglay olish, mamlakat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shish kabi ijobiy sifatlar rivojlanib boradi. O'quvchi o'zining jamiyat uchun kerakligini tushuna boradi.

Maktab o'quvchidan - aqliy faoliyatning murakkabroq shakllarini, axloqiy-irodaviy sifatlarning yuksakroq rivojlangan darajasini, o'z xatti-harakatini boshqarish qobiliyatini, katta ishchanlik qobiliyatini talab qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining vazifasi – Davlat talablari asosida maktab talablariga muvofiq ravishda maktabda o'qishga tayyorgarlikni tarkib toptirishdan iborat[6].

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim tarbiyaviy ishni umumiy va har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajada ta'minlanishi;
- Maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlashni nazarda tutadi. Pedagog olimlar va psixologlar (L.A.Venger, A.V.Zaparojes, G.M.Lyaminya) va zamonamiz pedagog olimlari (F.R.Qodirova) tomonidan bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning quyidagi jihatlari ta'riflangan:

- Maktab ta'limiga umumiy tayyorgarlik;

- Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik;
- Maktab ta'limiga maxsus tayyorgarlik.

Maktab ta'limiga umumiy tayyorgarlikni amalga oshirishda quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- Bolaning maktabda o'qishga axloqiy-ma'naviy tayyorgarligi;
- Bolaning maktabda o'qishga aqliy tayyorgarligi;
- Maktabgacha yoshdagi bolaning maktabda o'qishga jismoniy tayyorgarligining.

Maktabda o'qishga axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik tushunchasi - bola o'z xatti-harakat, iroda, hissiyotlar, insonlarga nisbatan muloqot qilishda o'z fikrini ayta bilishi, o'zini shaxs sifatida anglashi, o'qituvchi va sinfdagilar bilan o'zaro munosabatlarini axloqiy asosda qurishga imkon beradigan darajada erishish tushuniladi. Maktabdagi axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik mazmuni o'quvchi tutgan o'rindan kelib chiquvchi bola shaxsi va xulqiga qo'yiladigan talablariga nisbatan aniqlanadi. Bu talablar:

- Tartibli va intizomli bo'lish;
- O'quv jarayonini mustaqil va mas'uliyatli bajarish;
- O'z xatti-harakati va faoliyatini boshqarish;
- O'qituvchi va o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlarda madaniy xulq qoidalariga rioya qilish;
- Maktab mulkiga tartibli va ehtiyotkorona munosabatda bo'lish.

Bu talablarni bajarishga tayyorgarlik, avvalambor, oilada, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib boriladigan maqsadli, tizimli ta'lim-tarbiyaviy jarayonda amalga oshirilishi lozim. Axloqiy-ma'naviy tayyorgarlik maktabgacha yoshdagi bola shaxsiy xulq-atvori rivojining muayyan darajasida namoyon bo'ladi. Bunda o'quvchi bilan ishlashda quyidagilarni hisobga olish zarur:

- Xulq-atvorni ongli boshqarishga ko'maklashish;
- Dafatan asabiylashib ketishga erk bermaslik;
- Kutilgan maqsadga erishishda qat'iyatni namoyon etishdagi yordam. Bo'lajak o'quvchi xulq-atvoridagi ixtiyoriylikning rivojlanish asosini Maktabgacha ta'lim yoshi oxiriga kelib tarkib topadigan sabablar iyerarxiyasi, o'zaro bo'ysunuvchilari tashkil etadi. Sabablarning o'zaro bo'ysunganligi bu yoshdagi bolalarning ushbu daqiqadagi o'z ishtiyoqlarini ma'naviy ahamiyatli maqsadlar yo'lida yengish uchun irodaviy, ongli intilishga aloqadordir. Ma'lumki, maktabgacha yoshdagi bolani xulq-atvori ixtiyoriylikning yuqori darajasi bilan ajralib turadi, ammo bu davrda maktabdagi yangi xulq-atvor turiga o'tishni ta'minlaydigan ixtiyoriy xulq-atvor mexanizmining tarkib topishi muhimdir. Ma'naviy-axloqiy tayyorgarlikning qaror topishida quyidagi uch jihat:
- Mustaqillik;
- Uyushganlik;
- Intizomlilik muhim ahamiyat kasb etadi.

Maktabgacha yoshdagi bolada mustaqillikni tarbiyalash va shakllantirish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan barcha ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarda o'z aksini topadi[2]. Bola maktabda o'z xulq-atvori va boshqa jarayonlarda mustaqil bo'lishga intiladi. Mustaqillik bilan uzviy bog'langan xulq-atvordagi uyushganlik va intizomlilik bola xulq-atvoridagi maqsadga yo'nalganlik, ongli ravishda o'z xatti-harakatini tashkil etish va uni nazorat qila olish kabi qobiliyatlar tarkib topadi. Bu esa bolaning ma'naviy-axloqiy jihatdan maktab ta'limiga tayyor ekanligini bildiradi. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'z tengqurlari va kattalar bilan o'zaro munosabatlarini qoidalarga muvofiq ravishda tashkil etish ma'naviy-axloqiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismidir. Bunda maktabda o'qish jarayonida o'z tengqurlariga nisbatan xayrixoh, xushmuomalalik,

g'amxo'rlik bildirish va hurmat bilan munosabatda bo'lish, tashkilotchilik ko'nikmalari shakllanadi. Shuningdek, o'quvchi bilan o'qituvchining o'zaro munosabatida, o'qituvchining bahosi - o'quvchi bilimi va uni o'quv majburiyatlarini bajarish sifatining holis mezoniga aylanadi. Maktabgacha axloqiy-irodaviy tayyorgarlik - bola ongi va axloqiy-hissiy rivojining muayyan darajasi bilan ham ifodalanadi. Bunda bolaning ijtimoiy-hissiy rivojlanishi kattalar va tengdoshlariga nisbatan o'zaro hurmat bilan qarash, kattalar bilan muloqot qilish doirasini kengaytirish, taassurotlari bilan o'z hissiyotlarini o'rtoqlasha olish nizoli vaziyatlardan mustaqil chiqa olish, jamoada o'zini tuta bilish va o'z xatti-harakatini tanqidiy baholay olish kabi axloqiy hissiyotlar va axloqiy o'z-o'zini anglash bola tomonidan o'quvchining yangi ijtimoiy-psixologik mavqeyini ko'tarinki ruh bilan qabul qilishni, o'quv mashg'ulotlarini bajarishning muhimligini tushunishni ta'minlaydi. Bu esa o'quvchilarda o'z vatani oldidagi shaxsiy mas'uliyat hissiyotini uyg'otishda asos bo'ladi. Bolaning axloqiy-irodaviy tayyorgarligi uning mehnatga nisbatan munosabatida ham o'z aksini topadi. Bu mehnat qilish ishtiyoqi, to'g'ri va tartibli bajarilgan mehnatdan qoniqish hissiyoti, atrofdagilar mehnatiga hurmat va zarur mehnat ko'nikmalarini egallashdir. Bo'lajak o'quvchi mustaqil tartibli kiyinishi, o'z narsalari, o'quv anjomlarini saranjom saqlash, orasta bo'lib ko'rinishi kabi mehnat ko'nikmalarini u oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotida egallagan ko'nikmalariga tayangan holda amalga oshiradi. O'quvchini o'qitishda u maktabgacha ta'lim tashkilotida egallagan birgalikdagi mehnat malakalari ishni rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash, o'z holatlarini o'rtoqlari bilan kelishish, ishni oxiriga yetkazish katta o'rin egallaydi.

Xulosa qilib, bolaning maktabda o'qishga ma'naviy-axloqiy tayyorgarligi uni maktab yillarida axloqiy-irodaviy rivojlantirishning muayyan yakuni sifatida namoyon bo'ladi. U maktab ta'limi nuqtayi nazaridan bola shaxsi va xulq-atvorining o'z mazmuniga ko'ra bolaning maktab sharoitiga moslashish, o'z majburiyatlarini mas'uliyatli bajarish, o'qituvchi va o'quvchilarga nisbatan axloqiy munosabatini shakllantirish uchun zamin tayyorlaydi, Ma'naviy-axloqiy tayyorgarlik bolani maktabda o'qishga aqliy va jismoniy tayyorgarligi bilan uzviy aloqadordir.

Bolaning maktabda o'qishga aqliy tayyorgarligi

Bolalarni maktab ta'limiga aqliy jihatdan tayyorgarligining ahamiyati o'quv faoliyatining yetakchi turi hisoblanadi. Bu o'quvchilardan jiddiy aqliy mehnatni, aqliy qobiliyatni va bilish foaliyatini talab qiluvchi o'quv jarayonida kelib chiqib belgilanadi. Maktabga aqliy tayyorgarlik quyidagi tarkibiy qismlardan tarkib topadi:

1. Bolada atrof-olam haqida yetarlicha keng bilim boyligining mavjudligi. Bilimlarning bu zaxirasi o'qituvchi ishini tashkil etishda zaruriy asos hisoblanadi;

2. Bolalar bilimlarining yetarli darajada hisoblashtirilganligi.

Bu bola voqelikning nisbatan yirik sohalarini (jonli va jonsiz tabiat inson faoliyati, narsalar olami va h.k.) ayrim tomonlarini farqlay olishi;

3. Bola egallagan bilimlarining sifati. Bunda bilimlarning sifat ko'rsatkichi, ongli ravishda egallanganligi, tasavvurlarning aniq va tabaqalashtirilganligi, oddiy tushunchalar mazmuni va hajmining to'liqligi, muntazamlilik (funktional, makon va zamon munosabatlari, sabab, oqibat va shu kabilarni aks ettira bilish qobiliyati).

4. Bolaning bilish faoliyatining muayyan darajada rivojlanganligi. Bunda bilish jarayonlarining o'sib boruvchi ixtiyoriyligi: mavzuni ma'no jihatidan ixtiyoriy eslab qolish va takror ifodalash, narsa va hodisalarni rejali idrok etish, amaliy masalalarni maqsadga muvofiq hal etish qobiliyati, bilish jarayonining sifatini oshirish, sezgilarning aniqligi, idrokning to'liq va tabaqalashtirilganligi, eslab qolish va takror ifodalashning tez va aniqligi, bolada atrof-olamni bilish munosabatlari, bilimlarni egallash va maktabda o'qishga intilishning

mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Psixolog olimlarning (L.I.Bojovich, L.A.Venger, A.A. Lyublinskaya) fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olishga bo'lgan qiziqishni, ishtiyoqni, o'qishga va maktab qoidalarini bajarishga istakni tarbiyalash, maktabga ijobiy munosabatni, kitobga qiziqishni tarkib toptirish, o'quvchilarda barqaror o'quv qiziqishlari va maktabdagi o'quv jarayoniga mas'uliyatli munosabatni hosil qilishning muhim zamini hisoblanadi. Bo'lajak o'quvchini maktabga aqliy tayyorgarligida tafakkur faoliyatining umumiy darajasi muhimdir. Bunda maktabgacha ta'lim tashkilotidagi ta'lim-tarbiyaviy va pedagogik sharoitlarda olib boriladigan har tomonlama ishlar asos hisoblanadi. Bolalarning tafakkur faoliyatlarini shakllantirishda tahlil qilish, sintez, oddiy umumlashtirish, qiyoslash qobiliyatlari tarkib toptiriladi. Aqliy faoliyatning elementar mustaqilligini ta'minlashda bola o'z amaliy faoliyatini mustaqil rejalashtirish va uni reja asosida amalga oshirish ko'nikmasi, oddiy bilish vazifasini qo'yish va uni hal eta olish ko'nikmalari rivojlantiriladi. Bolalar muntazam ta'lim olish jarayonida, maktabgacha davrning oxiriga kelib, o'quv faoliyatining asosiy tarkibiy qismlarini:

- Tushunarli o'quv vazifasini qabul qilish;
- Tarbiyachining ko'rsatmalarini tushunish va aniq bajarishni;
- Kattalar tomonidan ko'rsatilgan usullardan foydalangan holda ishni bajarish va natijaga erishish;
- O'z xatti-harakati, xulq-atvori, faoliyati va topshiriqlarni bajarish sifati ustidan nazorat qilish ko'nikmasi;
- O'zining va boshqalarning ishlariga tanqidiy baho bera olish qobiliyatlarini egallay olishlari;
- Tarbiyachi tomonidan qo'yilgan ma'lum talab va qoidalarga ongli ravishda bo'ysunish ko'nikmasini tarkib toptirish zarurdir.

Maktabga aqliy tayyorgarlik quyidagi ko'nikmalar asosida amalga oshiriladi:

1. Nutq, o'qish va savodga tayyorgarlik;
2. Bilish jarayoni: atrof-olam to'g'risidagi bilimga ega bo'lish va uni anglash.
 - a) Elementar matematik bilim va ko'nikmalar;
 - b) Tasviriy faoliyat;
 - c) Musiqa.

Nutq o'stirishda:

- Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish;
- Lug'at ustida ishlash;
- Nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish;
- Boglanishli nutqni shakllantirish;
- Ijodiy hikoya qilish;
- Badiiy adabiyot bilan tanishtirish ishlari olib boriladi.

Nutqning qanchalik yuqori darajada rivojlangan bo'lishi bolaning maktabga aqliy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Gna tilidagi hamma tovushlarni aniq talaffuz qilish, lug'atning boyligi, o'z fikrini mantiqiy Grammatik to'g'ri bayon qila bilish, madaniy nutq muomalasi – bularning barchasi maktabda muvaffaqiyatli o'qishning zaruriy sharti hisoblanadi. Shuningdek, kesma harflar yordamida tovushharf tahlil va sintez bo'yicha mashqlarni bajarishga o'rgatish, kesma harflardan bo'g'in tuzdirish va o'qitish, unli va undosh tovushlar xususiyatlari, o'z ismini va 2-3 ta so'zlarni bosma harflarda mustaqil o'qishga o'rgatib boriladi. Bu tayyorgarlik davridagi tushunchalar maktab davrida mustahkamlanib, chuqurlashtirib boriladi. Elementar matematik bilim va ko'nikmalar bo'limida son-sanoq, kattalik, geometrik figuralar, tevarak-atrofni mo'ljaiga olish, vaqtni chamalash, qurish-yasash faoliyatlari orqali amalga oshiriladi. Bolalarda pul qiymatlari, narx,

plastik kartochka, terminal haqida dastlabki tushunchalar beriladi. Yil fasllari, yil taqvim, hafta kunlari, soat turlari bilan tanishtiriladi. Tasviriy faoliyat mazmuni yanada murakkablashadi. Inson qiyofasi detallashtirilgan holati, san'at asarlari bilan tanishtiriladi. Bunda predmetli va voqeaband rasm chizish, bezakli rasm, plastilin (loy) bilan ishlash, aplekatsiya, qurish yasash, qurilish materiallarini konstruksiyalash, qog'ozdan konstruksiyalar hosil qilish, tabiiy materiallardan, qurishyasash materiallaridan, konstruktorlik detallarni, qurilish materiallaridan konstruksiyalar hosil qilish va badiiy qo'l mehnati o'rgatiladi.

Bolalarni maktabda o'qishga tayyorlash hozirgi maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayonining butun sistemasi orqali amalga oshiriladi[3]. Tayyorlov guruhi bolalarini maktabda o'qishga tayyorlash muhim o'rinni egallaydi. U maktabgacha bolalikni yakunlaydi va maktabda o'qishga o'tuvchi bosqich hisoblanadi. Ayni shu davrda bolalar xulq-atvori, faoliyatida ularning aqliy, ma'naviy-irodaviy va ko'tarinki sohalariga aloqador keyingi o'qitishlar uchun muhim bo'lgan xususiyatlar faol shakllanib boradi. Tayyorlov guruhi tarbiyachisining asosiy e'tibori barcha bolalarning maktabgacha ta'lim dasturida nazarda tutilgan mazmuni to'liq egallab olishlariga qaratiladi, chunki bu maktab ta'limiga to'laqonli tayyorlashning majburiy sharti hisoblanadi. Bolalarni maktabga tayyorlash vazifalaridan kelib chiquvchi katta guruhlardagi pedagogik jarayon o'ziga xosdir. Bu o'ziga xoslik maktabning ta'lim-tarbiya ishlaridan nusxa ko'chirishgina emas, balki bolalarning ularda maktabda muvaffaqiyatli o'qitish uchun zarur bo'ladigan sifatlarni og'ishmay shakllantirishga yo'llangan faoliyat va xulqatvorlarini maxsus tashkil etilishidir[7].

Tayyorlov guruhiga kelganda bolaning har xil faoliyatlarida: o'z-o'ziga xizmat qilishda, navbatchilikda, tabiat qo'ynidagi mehnatida mustaqil namoyon bo'la boshlaydi. Boladagi mustaqillik va tashkilotchilik qobiliyati tarbiyachining bevosita rahbarligida ularning hamma faoliyatlarida shakllantirilib boriladi. Jismoniy tarbiya dasturini bajarish umumiy vazifalarni amalga oshirish bilan bir qatorda, bolalarda ertalabki badantarbiya va jismoniy mashg'ulotlarni bajonidil bajarish, o'z harakatlarini takomillashtirishga xohish tarbiyalanadi. Shuning uchun bolaning jismoniy, aqliy faolligini va ish qobiliyatini o'stiruvchi harakat faolligini rivojlantirish kerak. Bu guruhdagi bolalarni jismoniy mashqlarning sport turiga (suzish va shunga o'xshash) jalb qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Bolalarning asosiy harakatini o'stiruvchi, jamoatchilikni, javobgarlikhis etishni, chidamlilikni, mustaqillikni, uyushqoqlikni tarbiyalovchi harakatli o'yinlar kun tartibidagi katta o'rin egallaydi. Harakatli o'yinlarni boshqa mashqlar bilan almashtirib borish hamma harakatlarni rivojlantirishning asosiy shartidir. To'g'ri tashkil etilgan sayr bolalarning jismoniy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Tarbiyachi bolalarning normal uxlashi va ovqatlanishini ta'minlash bo'yicha g'amxo'rlik qilib boradi. Ta'limning tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi xususiyati hozirgi zamon ta'limiga xos prinsipdir. Bu bolalardagi bilimga qiziqish va bilish jarayonlarini rivojlantiradi. Buning uchun bolalarga beriladigan bilim, malaka, ko'nikmalar ma'lum izchillik bilan takomillashtirilib boriladi. Natijada bolalar kattalarning ko'rsatmasi va namunasi bo'yicha ish harakatlarni bajarishga, oldin egallagan bilimlarini yangi faoliyatda qo'llashga, o'zining xulqi, ishi, xatti-harakatini nazorat qilish va to'g'ri baholashga o'rganib boradilar. Bolalarda topshiriqqa ongli munosabat shakllanadi. Tarbiyachining tushuntirish va ko'rsatmalarini diqqat bilan tinglash, o'z ishida yaxshi natijaga intilishi, ma'lum tezlik va izchillikda diqqat bilan ishlash malakasi shakllanadi, ish qobiliyati ortadi. Tarbiyachi mashg'ulot paytida har bir bolaning diqqati, tafakkuri, xotirasi, bilim va malaka darajasidagi o'ziga xos xususiyatlarni e'tiborga oladi. Ta'lim jarayoniga alohida yondashish aqliy vazifalarni, ularni bajarish usullarini murakkablashtirib borishni sekin-asta amalga oshirishni taqozo etadi. Masalan, bola biror narsani o'zicha hikoya qilib bera olmasa, tarbiyachi unga mavzuga doir reja beradi, keyinchalik ishni mustaqil bajarishni topshiradi.

Alohida yondoshish orqali tortinchoq, sust bolalar faollashtirib boriladi, materialni yaxshi o'zlashtiradigan bolalarga topshiriq murakkablashtiriladi[9].

Maktabga tayyorlov guruhida qo'shlaniladigan metodlarning o'ziga xos tomoni bor. Ko'rgazmali metodlar bu yerda faqat harakat usulida ishlatilmay, shu bilan birga bolalarning fikrlash faoliyatini faollashtirish uchun ham qo'llaniladi. Masalan, manzarali rasm chizish mashg'ulotida namunani ko'rsatishdan mashg'ulotning boshida xotirani, xayol obrazini jonlantirish uchun foydalaniladi, mashg'ulotning oxirida esa o'zining bajargan ishini, rasmni to'g'ri bajarganini tekshirish uchun namuna bilan taqqoslab ko'rish maqsadida foydalaniladi. Bilimlarni bolalar puxta o'zlashtirib olishlari, ta'lim jarayonini faollashtirish maqsadida amaliy va o'yin metodlarini ko'rgazmali metod bilan to'g'ri qo'shib olib borishda og'zaki metod katta ahamiyatga ega. O'yin metodlari, ayniqsa, didaktik o'yinlar metodi ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Chunki ta'lim o'yinlar, ayniqsa, didaktik o'yinlar orqali olib borilgan bolalar o'quv vazifasini yaxshiroq anglab oladilar, bu ulardagi ixtiyoriy diqqatni oshiradi, faoliyatni faollashtirib, bilishga qiziqishni kuchaytiradi. Rivojlantiruvchi ta'lim prinsipini amalga oshirishda tarbiyachining bolalar faoliyatiga rahbarlik va uni to'g'ri baholab borishi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki, bunda faqat ishning natijasiga baholanmay, balki bu ishni bajarishda bolalarning aqliy faoliyati, mustaqilligi, ishtiyoq bilan, jon-dildan harakat qilganliklari ham e'tiborga olinadi. Tarbiyachining bolalar ishini baholashga pedagogik nazokat bilan yondashishi natijasida ular o'zlarining yutuq va kamchiliklarini tushunib oladilar va kelgusida yaxshiroq natijalarga erishish uchun harakat qiladilar. Bajarilgan ishni bolalar bilan birgalikda tahlil qilish: solishtirish, taqqoslash, nazorat qilib borish o'quv faoliyati uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan malakalarni shakllantiradi. Tarbiyachi bolalarni bajarilgan ishlarni tahlil qilishga o'rgatar ekan, avvalo, o'zi namuna beradi, keyin reja tuzib beradi va shundan keyin bolalar o'zlari va o'rtoqlarining ishini mustaqil tahlil qilib, uni baholaydigan boyib qoladilar. Bolalardagi o'z-o'zini tekshirish malakasini tarbiyalash uchun tarbiyachi bolalarga o'rtog'i ishini qanday bajarganligini gapirib berishni taklif etadi va yo'l-yo'lakay "Sen uning ishini qanday bajarganini qayerdan bilib olding?" "Nima uchun shunday deb o'ylaysan?" kabi savollarni berib boradi. Maktabga tayyorlov guruhida bolalarning mashg'ulotda uyushqoqlik bilan shug'ullanishlariga talab ortadi. Bolalarning ish joyini tayyorlab olish, kerakli materiallarni to'g'ri joylashtirish, ishni ma'lum ketma-ketlik bilan bajarish kabi malakalarni egallab olishlari aqliy mehnat malakasini shakllantiradi. Shuning uchun bolalarni bo'lajak faoliyat uchun zarur bo'ladigan ana shu ishlarga o'rgatib boriladi[8].

Bolalarni mashg'ulotlardagi xulqiga ham talab ortadi. To'g'ri o'tirish, o'zini batartib tutish, diqqat bilan quloq solish, boshqalarning gapini bo'lmaslik, o'rtoqlarining javobini to'ldirish va boshqalar shular jumlasiga kiradi. Bu yoshdagi bolalarga axloqiy va mehnat tarbiyasi berish dasturi murakkablashadi; o'z tengdoshlari va kattalar bilan munosabati shakllantiriladi, insoniy hislarni tarbiyalash kuchaytiriladi. Xulq normalari qoidalarini egallab olishlariga, kundalik hayotda uchrab turadigan odob, axloq doirasidagi vazifalarni hal qilishga e'tibor beriladi. Bolalarni maktab va o'quvchilar hayoti bilan tanishtirish. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi va MTTning tayyorlov guruh tarbiyasi tayyorlov guruhi bolalarini maktab bilan tanishtirish bo'yicha ekskursiya uyushtiradilar. Bunday ekskursiyalar yil davomida 3 marta o'tkazilishi mumkin. Ekskursiya paytida katta va tayyorlov guruhi bolalari maktab o'quvchilari bilan tanishadilar, ular MTT bolalariga o'zlarining maktabdagi o'qishlari, ishlari to'g'risida gapirib beradilar; o'quvchilar xonasini qanday bezaganliklari, tabiat burchagidagi o'simlik va hayvonlarni qanday parvarish qilayotganliklari, ustaxonada qanday ishlarni bajarayotganliklarini ko'rsatadilar. Bolalarni maktab va o'quvchilar hayoti bilan tanishtirishning ish shakllari:

- sinfda "Rasmga qarab so'zlab berish" mavzusidagi dars mashg'ulotni birga o'tkazish;
- sport maydonchasida yoki sport zalida maktabdagi jismoniy tarbiya mashg'ulotini birga bajarish;

- birinchi sinf o'quvchilari va tayyorlov guruhi bolalari ishlagan rasmlarning birgalikdagi ko'rgazmasini tashkil etish;

- maktab ustaxonasida o'quvchilarning mehnat mashg'ulotini kuzatish. O'quvchilar o'zlari tayyorlagan o'yinchoqlarni bog'cha bolalariga sovg'a qilishadi;

- maktabda o'qiyotgan bolalar o'z bog'chasiga kelishadi;

"Maktab" o'yinini tashkil etish.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi va boshlang'ich sinf o'quvchisi faoliyatida izchillik yaqqol namoyon bo'ladi. Biri bolalarni tarbiyalash va ta'lim berishni boshlaydi, ikkinchisi davom ettiradi. Maktab bilan MTT o'rtasidagi aloqa mustahkam bo'lgandagina bola tarbiyasidan ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning shakl va usullari

Maktabgacha ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishning shakl va usullarini erkin tanlash imkoniyatini yaratadi.

CONCLUSION

Ta'lim sohasidagi asosiy natija bola tomonidan bilimlarni qay darajada o'zlashtirib olinganligi uning rivojlanishiga, shaxsda integrativ xislatlarning shakllanishga qanchalik xizmat qilgani bilan belgilanadi. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda pedagog tomonidan tanlab olingan ta'lim uslublari intellektual jarayonlarning shakllanishiga muammolar yechimiga ijodiy yondashishga, tashabbuskorlikka, mustaqillikka va mas'uliyatga, o'z faoliyatini boshqara olishga o'rgatishi lozim. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda quyidagi tamoyillar ustuvor hisoblanadi:

- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- Bolaga yo'naltirilgan ta'limiy yondashuv;
- Pedagogning ilmiy-pedagogik- psixologik strategiyasi;
- Rivojlantiruvchi yondashuv;
- Ta'limning rivojlantiruvchi muhiti;
- O'yin faoliyati;
- Inklyuziv ta'lim;
- Pedagogik diagnostika ta'limi;
- Ota-onalar bilan hamkorlikning istiqbolli shakllari.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezident qarori "2017-2020 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi 2707-son 2016 yil 29 dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi VM qarori "O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining maktabgacha ta'lim tashkilotlarini faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 769-son 2019 yil 13-sentabr
3. I.A. Karimov «Yuksak m a'naviyat-yengilmas kuch» «M a'naviyat»-T.: 2008
4. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotlarining davlat dasturi 2018 yil 8-avgust
5. "Ilm yo'li" variativ dasturi .-T.:2019
6. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2018 йил 3 июлда 3032-сон билан рўйхатга олинган Ўзбекистон Республикаси Мактабгача ёшдаги болалар таълим-тарбиясига қўйиладиган давлат талаблари Мактабгача таълим вазирининг 2018 йил 18 июн

7. Sh. Sodiqova "Maktabgacha pedagogika" "Tafakkur bo'stoni" –T.:2013
8. П.Юсупова. Мактабгача тарбия педагогикаси. -Т., «Ўқитувчи» 1993.
9. О.У.Хасанбоева ва бошқалар. «Мактабгача таълим педагогикаси». Т,«Илм зиё» 2006
10. 2018 йил 4 июл "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами",
11. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz),
12. www.ziynet.uz